

Annika Koskelainen

Tutkija, FM
Åbo Akademi

Uudistuva ruotsinsuomalaisuus – tutkimus toisen polven ruotsinsuomalaisuudesta

Avainsanat: ruotsinsuomalaisuus, toinen polvi, kieli, identiteetti, juuret

Ruotsinsuomalaiset muodostavat nykyään vakiintuneen vähemmistöryhmän Ruotsissa. Paljon on muuttanut vuosikymmenien myötä – sekä henkilö- että yhteiskuntatasolla – verrattuna suurten muuttoaaltovuosien aikaan. Asenteet suomalaisia kohtaan ovat Ruotsissa muuttuneet positiivisemmiksi ja ruotsinsuomalaiset itse tuovat taustansa rohkeammin esille. Varsinkin toisen polven ruotsinsuomalaiset, joille Ruotsi on ollut koti jo pienestä lähtien, ovat mielenkiintoinen ryhmä tutkia. Suomenkielisten siirtolaisten lasten kokemusten tunteminen voi auttaa ymmärtämään myös muiden vähemmistöryhmien tilannetta. Tässä tutkielmassa toisen polven ruotsinsuomalaiset kertovat kyselyvastausten ja haastattelujen kautta kokemuksistaan suomalaisuudesta Ruotsissa. Aihepiireinä ovat muun muassa suomalainen tausta, oma identiteetti, suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin merkitys, sukupolvien erot sekä vaikeat ja positiiviset asiat suomalaisuudessa. Suomi ja suomalaisuus ovat tärkeitä useimmille tutkimuksen informanteista, vaikka he samalla sulautuvatkin luonnollisesti ruotsalaiseen valtaväestöön. Usealla heistä on kuitenkin lapsuudestaan kokemuksia myös erilaisuudesta ja syrjinnästä. Nykypäivänä suomalainen tausta koetaan myönteiseksi asiaksi. Internet on tuonut mukanaan suuria muutoksia, sekä ruotsinsuomalaisien kohtaamispaikkoihin että tiedon-

hakutapoihin. Suomi-yhteydet ovat internetin kautta tavoitettavissa aina ja missä vain.

Tutkielma ja sen taustaa

Useita vuosikymmeniä on kulunut suurista muuttoaaltovuosista 1960–70-luvun taitteessa, jolloin muutto Suomesta Ruotsiin oli vilkkaimmillaan. Suuresta siirtolaisryhmästä on tullut vakiintunut vähemmistöryhmä, jolla nykyään on asema kansallisena vähemmistönä Ruotsissa. 2000-luvulla Ruotsin lakia on uudistettu kansallisia vähemmistöjä ja heidän kieltään ja kulttuuriaan paremmin tukevaksi. Vuosikymmenien kuluessa ja uusien sukupolvien myötä ruotsinsuomalaisuus on muuttunut monella tavalla. Suomen kielen pro gradu -tutkielmani *Uudistuva ruotsinsuomalaisuus. Kysely- ja haastattelututkimus toisen polven ruotsinsuomalaisien identiteetistä, kielestä ja suomalaisuudesta* (Åbo Akademi, 2017) antaa katsauksen siihen, miltä suomalaisuus Ruotsissa näyttää nykyisin ja mitä se merkitsee polvelle, joka on syntynyt Ruotsissa tai muuttanut Ruotsiin lapsina. Informantit kuvaavat omaa identiteettiään, ja suomen kielen merkitystä käsitellään. Tässä artikkelissa esitetään tutkielmani olennaisimmat tulokset.

Ruotsinsuomalaisuus on ajankohtainen aihe, joka nykyään on esillä myös mediassa positiivisella tavalla. Ruotsinsuomalaiset on

integroitumisen kannalta erityisen kiinnostava ryhmä tutkia, koska heidän tilannettaan voidaan seurata usealta vuosikymmeneltä. Tutkimalla ruotsinsuomalaisten kokemuksia voidaan oppia, mitä muilla siirtolaisryhmillä ja yhteiskunnilla, joihin he muuttavat, voi olla odotettavissa.

Tutkimus perustuu kahteen osaan, kyse-lykaavakkeisiin ja haastatteluihin. Kyselykaavakkeeseen vastasi yhdeksän informanttia ja heistä neljä osallistui syvähaastatteluun. Informanteista kuusi on syntynyt Ruotsissa ja kolme on muuttanut Ruotsiin lapsena: 11 kuukauden, 1,5 vuoden ja 8 vuoden ikäisinä. Yksi Ruotsissa syntyneistä informanteista on muuttanut Suomeen aikuisena. Kaikkien vanhemmat ovat suomenkielisiä. Informantit ovat kotoisin usealta eri paikkakunnalta Ruotsissa. Yksi heistä on syntynyt 1990-luvun alussa ja kaikki muut ovat syntyneet 1960-luvun lopulla tai 1970-luvulla. Sen takia ensimmäinen sukupolvi viittaa tässä tutkimuksessa usein niihin, jotka nuorina aikuisina muuttivat Suomesta Ruotsiin muuttoaaltovuosina. Kaikki tässä artikkelissa mainitut informanttien nimet ovat peitenimiä.

Inspiraationa tutkimukseni aihepiireihin on ollut muun muassa Lotta Weckströmin väitöskirja *Representations of Finnishness in Sweden*. Tutkielmassani olen verrannut tuloksiani osittain Weckströmin ja Marja Ågrenin tutkimuksiin, mutta tässä artikkelissa keskitytään pääasiassa oman tutkimukseni tuloksiin. Ågrenin väitöskirja on *”Är du finsk eller...?” En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige*.

Havainnot

Juuri toinen maahanmuuttajapolvi on mielenkiintoinen siirtolaisuutta tutkittaessa. Heillä on lähikokemus siirtolaisuudesta vanhempiensa kautta eri tavalla kuin myöhemmillä polvilla. Samalla he ovat ensimmäinen polvi, jolle Ruotsi on ollut pienestä lähtien koti ja kasvuympäristö.

Tutkielmassa nousi erityisesti esille niin sanottu ”uudistuva ruotsinsuomalaisuus”. Ilmausta käytettiin Arvet-nimisessä ruotsinsuomalaisuutta koskevassa kiertonäyttelyssä ja se kuvaa hyvin muutoksia ruotsinsuomalaisuudessa verrattuna suurten muuttoaaltovuosien aikaan. Jo se, että toisen polven siirtolaiset kasvavat Ruotsissa ja jo nuorena kotiutuvat maahan, luo sinänsä erilaisen tilanteen verrattuna ensimmäiseen polveen. Myös internet on vaikuttanut monella tavalla muutoksiin ruotsinsuomalaisuudessa. Internetin välityksellä Suomi on tullut lähemmäksi ruotsinsuomalaisia, kuten yksi informanteistani totesi. Informanttien vastausten ja ker-

tomusten kautta voidaan nähdä muutoksia ruotsalaisessa yhteiskunnassa yleisellään tasolla. Vaikka asenteet suomalaisia kohtaan Ruotsissa ovatkin muuttuneet positiivisemmiksi vuosikymmenien myötä, vielä 1980-luvulla on koettu häpeää ja ulkopuolisuutta suomalaisen taustan takia. Nykyään ruotsinsuomalaisuus tuodaan aktiivisesti esille muun muassa mediassa ja kirjallisuudessa.

Tutkielmani tulosten mukaan suomalaisuus on elävää toisen polven ruotsinsuomalaisten elämässä, suuremmassakin määrin kuin olin odottanut. Kaikki paitsi yksi informanteistani kokivat olevansa joko suomalainen, ruotsinsuomalainen tai jompikumpi niistä yhdistettynä ruotsalaisuuteen. Kaksi informanttia valitsi kaikki kolme vaihtoehtoa kaavakkeen kysymyksessä. Suomen voi nähdä kotimaanaan, vaikka olisikin syntynyt Ruotsissa tai muuttanut sinne pienenä lapsena. Toinen ruotsinsuomalainen sukupolvi voi toisaalta sulautua huomaamatta Ruotsin valtaväestöön. Toisaalta monelle heistä suomalaisuus on tärkeä osa heidän identiteettiään ja elämäänsä.

Uudistuva ruotsinsuomalaisuus

Toisen polven ruotsinsuomalaiset voivat tuntea luonnollisempaa kuuluvuutta Ruotsiin heidän vanhempiinsa verrattuna, jotka ovat aikuisina siirtyneet uuteen maahan. Minna toteaa, että hänen vanhemmillaan on kokemus olla suomensuomalainen. Hänellä taas ei ole sitä kokemusta, minkä takia hän mielestään on ”kuulunut” enemmän Ruotsiin kuin hänen vanhempansa. Sukupolvien eroista informantit arvelevat, että kuva suomalaisuudesta perustuu omiin kokemuksiin. Muun muassa mainitaan kasvutaustan vaikutus sekä vanhemman sukupolven kokemus sodasta tai sen jälkeisistä seurauksista. Suomalaisuus voi informanttien vanhemmille tarkoittaa kovaa työtä, rohkeutta ja vastoinkäymisiä. Vanheman sukupolven kansallinen ylpeys mainitaan, mutta sitä kerrotaan myös osittain olevan toisellakin polvella.

Internet on vaikuttanut suuresti uudistuvaan ruotsinsuomalaisuuteen. Ensimmäisen polven Suomi-seurojen sijasta toinen polvi löytää muita suomalaistaustaisia internetin kautta. Facebook on yleinen tapa pitää yhteyttä suomalaisiin. Muutama informanteistani kertoo, miten yhteys sukulaisiin Suomessa on lisääntynyt internetin ansiosta. Kun lapsuusvuosien kesäiset Suomeen tehdyt lomamatkat aikuistumisen myötä harvenivat tai kokonaan loppuivat, oli vaiheita, jolloin ei enää niinkään pidetty yhteyttä sukulaisiin. Myös suomalais-ta musiikkia haetaan nykyään helposti internetin kautta. Ennen internetiä ei Ruotsissa

voitu yhtä näppärästi seurata Suomesta tulevaa uutta musiikkia. Haastattelussa kerrotaan kaseteista, joita lapsuuden kesälomilla ostettiin Suomesta mukaan. Myös tietoja haetaan ja suomalaisia uutisia ja urheilua seurataan usein internetin kautta, kun taas ruotsinsuomalaisten lehtien lukeminen on yleisempää vanhemmalla polvella.

Asenteiden muutokset suomalaisia kohtaan Ruotsissa tulevat esille tutkimuksessani. Toisen polven kerrotaan uskaltavan ja haluavan näkyä enemmän kuin ensimmäisen polven, joka halusi sulautua massaan ja oli muutenkin enemmän homogeeninen. 1960- ja 70-luvulla menttiin usein tehtaaseen töihin ja hankittiin koti eikä haluttu herättää huomiota, sanoo yksi haastateltavistani. Nykyään suomalaisuus halutaan tuoda esille, ja ruotsinsuomalaisuus näkyy esimerkiksi televisio-ohjelmissa ja kaunokirjallisuudessa.

Suomen kielen käytöstä ja suomenkielisistä palveluista Ruotsissa

Informantit pitävät tärkeänä, että palveluja on suomeksi ensimmäisen polven ruotsinsuomalaisille, jotka voivat sitä tarvita, varsinkin vanhustenhoitoa. Viranomaisten kanssa asioiminen pitäisi tarpeen ollen myös voida hoitaa suomeksi usean informantin mielestä, mutta myös ruotsin kielen osaamisen tärkeys tuodaan esille. Suomenkielisen henkilökunnan sijasta ehdotetaan myös tulkkipalvelua. Toisella polvella ei uskota olevan tarvetta palveluihin suomeksi. Erityisen tärkeänä informantit pitävät lasten suomen kielen oppimista ja ylläpitoa, että kouluissa tarjottaisiin suomen opetusta. Suomea pitäisi saada kuulla ja käyttää muuallakin kuin kotona. Yksi haastateltavista korostaa, että oman suomalaisen identiteetin tiedostamiselle on tärkeää, että koulu instituutiona antaa arvostusta ja tunnustusta suomalaiselle kulttuurille. Kouluja, esikouluja ja seurakunnan toimintaa pidetään tärkeinä kohtauspaikkoina lasten ja nuorten suomenkielisyydelle. Joidenkin vastausten mukaan koetaan, että Ruotsissa ei vielä ole tarpeeksi laajaa tietoisuutta kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistöläistä.

Tutkimuksessani kysyin informanttien arviota heidän omasta suomen kielen hallinnastaan. Useimmat pitävät ruotsia vahvimpänä kielenään, mutta osaavat mielestään kuitenkin suomea hyvin. Ainoastaan kaksi informanteista arvioi suomen kielen osaamisensa hyvin vähäiseksi, ja he käyttävät suomea ainoastaan vanhempiensa tai isovanhempiensa kanssa puhuessaan. Muut informantit käyttävät suomea monipuolisemmin ja suhteellisen säännöllisesti, esimerkiksi lukien, viestien tai työpaikoilla.

Vaikeita asioita ja häpeää suomalaisuudessa

Usea informantti on kokenut joitakin vaikeita asioita suomalaisuutensa takia. Monet esimerkit ovat varsinkin kouluajoilta 1980-luvulla. On koettu negatiivisia asenteita suomen kielen käyttöä kohtaan ja suomen puhumista on hävetty esimerkiksi Tukholman maalaisessa. Haastatteluissa syvennyttiin tähän aiheeseen. Sannan suomalainen lukioluokka määrittiin kellaritilaan syömään varsinaisen kouluruokalan sijasta ruotsalaisten oppilaiden valitettua, etteivät he halua syödä samassa ruokalassa suomalaisten kanssa. Sannan opettaja sai kuitenkin koulun johdon perumaan määräyksen. Myös Kristian muistaa isoveljensä suomalaisen luokan olleen kauempana muista luokista. Emma kertoo lapsena kokeneensa arvoeroa ruotsalaisiin taustansa takia. Hän antaa esimerkkeinä oman samantyyppiteensä joistakin asioista ja sen, että ei ollut varaa vaikkapa muotivaatteisiin. Tässä siis yhtyy siirtolaisuus- ja työläisluokka-asiat. Muuttoaaltovuosien suomalaissiirtolaisista suuri osa oli työläistaustaista ja meni Ruotsin tehtaille töihin.

Sekä Sannan että Emmen haastattelussa todetaan, että häpeän ja eriarvoisuuden tunne ei aina lapsuudessa ja nuoruudessa ollut niin tietoista. Sanna kertoo, että hän ja hänen luokkakaverinsa silloin nuorena pitivät hauskana, että he olivat kellarissa ruokatunneilla. Haastattelussa hän toteaa järkyttyneenä, että tällainen määräys ei olisi nykypäivänä mahdollista. Emmakin vastaa ensin, että ei tuntenut eriarvoisuutta joskin erilaisuutta asuessaan ruotsalaisessa ympäristössä, jossa ei ollut paljon muita suomalaisia. Keskustelumme edetessä hän kuitenkin sanoo kokeneensa arvoeroa ruotsalaisiin verrattuna.

Vaikka kaikki informanttini kokevat positiivisia muutoksia asenteissa suomalaisiin Ruotsissa, muutamia negatiivisia esimerkkejä on nykypäivänäkin. Kuva suomalaisten liiallisesta alkoholin käytöstä tuodaan esille, ja kriittisiä puheita suomen kielen käytöstä on myös edelleen koettu. Kaksi informanttia mainitsee suomalaisen nimen mahdollisena haittana eri tilanteissa.

Positiivisia asioita suomalaisuudessa ja suomalaisen kulttuurin merkitys

Positiivisina asioina suomalaisuudessa mainitaan suomalaisten maine hyvinä työntekijöinä. Myös luotettavuus, tunnollisuus, reiluus ja suoruus annetaan esimerkkeinä, samoin urheilumenestykset ja Nokian menestys. Suomalainen tausta ja juuret ovat myös positiivinen asia. Tutkimuksessa tulee esille kokemus, että muun maahanmuuton ja suurempien

kulttuurierojen takia suomalaisia ei enää pidetä siirtolaisina. Suomalaiset eivät välttämättä erotu ruotsalaisista ulkonäöltään. Jos lisäksi puhuu ruotsia ilman vierasta korostusta ja on ruotsalainen nimi, peittyä suomalainen tausta kokonaan ulkopuolisilta. Itse näen myös ristiinaiisuutta siinä, että suomalaisuuden näkyvämmä on positiivista. Kuitenkin informanttien vastauksissa ilmaistaan positiivista kuvaa heidän suomalaisuudestaan. Kristian kokee, että Suomea pidetään kiinnostavana nykyään. Hänen sukupolvellaan on helppoa olla suomalainen Ruotsissa, hän sanoo. Kristian on syntynyt 1970-luvun puolivälissä. Usea informantti kokee olevansa suvaitsevainen, esimerkiksi maahanmuuttoasioissa, monikulttuurisen taustansa takia.

Haastatteluissa keskusteltiin suomalaisen musiikin ja suomalaisten elokuvien merkityksestä. Yksi haastateltava ei kertonut mistään erityisestä tunnesiteestä näihin asioihin mutta hän kertoi olevansa ylpeä suomalaistaustaisista muusikoista Ruotsissa ja etsivänsä suomalaista musiikkia internetin kautta. Muille kolmelle haastatellulle suomalainen musiikki ja elokuvat merkitsivät paljon. Emma ja Minna kertovat, että heidän vanhempansa soittama tango- ja tanssimusiikki ovat vaikuttaneet heihin vahvasti. Kristian puhuu kaipuun tunteesta Suomea kohtaan. Hän toteaa, että filmit ovat hänelle eksoottisia, vaikka eivät aina välttämättä hyviä. Hän ajattelee niiden kuvavan, millaista hänen vanhemmillaan on ollut. Emma kertoo suomalaisten elokuvien ja musiikin olleen merkittävä osa hänen identiteettiään hänen Ruotsissa asuessaan. Kaurismäen elokuvat avasivat hänen silmänsä suomalaiselle taiteelle, mikä on ehkä myös vaikuttanut siihen, että hän hakeutui Suomeen taideopintoihin. Emma kertoo hakeneensa kulttuurista kokemusta myös suomalaisista kirjoista, jotta saisi hahmotettua, mistä hän on kotoisin ja miten siellä ajatellaan.

Kokoavaa tarkastelua

Tutkielmani tuo esille muutoksia ruotsinsuomalaisuudessa sekä henkilö- että yhteiskuntasolulla. Vähemmistöryhmän toinen polvi ei välttämättä erotu ruotsalaisen valtaväestön joukosta.

Vaikka ruotsi onkin toisen polven ruotsinsuomalaisille koti, on myös suomalaisuus tärkeä osa monen elämää. Suomalaisen kulttuurin ja taiteen avulla saadaan kosketusta omiin juuriinsa ja taustaansa. Informantit pitävät tärkeänä, että suomen kieltä voi käyttää Ruotsissa, vaikka toinen polvi itse kokee pärjäävänsä ruotsin kielellä hyvin. Internetin kautta yhteydet Suomeen ja Suomea koskeva tiedonhaku ovat ruotsinsuomalaisille näppärästi aina saatavilla. Ruotsinsuomalaiset ovat kuitenkin heterogeeninen ryhmä. On myös ruotsinsuomalaisia, jotka eivät koe olevansa suomalaisia tai ruotsinsuomalaisia. Olisikin mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe selvittää, miten suomalaiset juuret ovat vaikuttaneet heihin.

Lähteet

- Arvet – Näyttely uudesta sukupolvesta, Haastatteluja (esitevihko). Ruotsinsuomalaisten arkisto 2015.
- Koskelainen, Annika (2017). Uudistuva ruotsinsuomalaisuus. Kysely- ja haastattelututkimus toisen polven ruotsinsuomalaisten identiteetistä, kielestä ja suomalaisuudesta. Pro gradu -tutkielma. Åbo Akademi, suomen kieli.
- Ruotsinsuomalaisten arkisto: <http://www.arkisto.org/digitala-arkivet/historisk-utstallning-2/?lang=fi>. Luettu 14.8.2017.
- Weckström, Lotta (2011a). *Representations of Finnishness in Sweden*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Weckström, Lotta (2011b). *Suomalaisuus on kuin vahakangas – Ruotsinsuomalaiset nuoret kertovat suomalaisuudestaan*. Turku: Siirtolaisinstituutti.
- Ågren, Marja (2006). *”Är du finsk, eller...?” En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige*. Göteborg: Bokförlaget Arkipelag.